

9. varia. Ezek ismét a szükséghez mérten több-kevesebb alszakra oszlanak. Leggazdagabb a 4. szak, a melynek kilencz alosztálya van. Általán véve az egész osztályozás igen áttekinthető s a szerző valóban jól tette, hogy nem kísérletezett a deczimális rendszerrel, a mely a mi kis orvosi irodalmunkat tulságosan felaprózva semmi esetre sem mutatta volna be ilyen világosan. Az egy-egy szakhoz tartozó művek a szerzők betűrendjében vannak felsorolva. Az egész könyvet végül általános névmutató teszi könnyen kezelhetővé. Az orvosi irodalom története szempontjából tagadhatatlanul igen érdekes lett volna legalább a régi irodalomra nézve időrendben is csoportosítani a munkákat. De hát ez nem nagy munka s szerző bizonyára találni fog módot, hogy ezt is közzé tehesse. Mindenesetre kár, hogy nem ebben a könyvben foglalhat helyet ez az időrendi kimutatás is.

Egy másik szempont, nevezetesen a könyvnek internacionális használhatósága, kívánatossá tenné a felsorolt könyvek címeinek legegyszerűbben latin nyelvre való lefordítását is.

Az orvosi szakma művelői több irányban bírálhatják még dr. Gyóry munkáját. Mi mint bibliografiai irodalmunk örvendetes jelenségéről siettünk megemlékezni.

—t.—

Walter Crane. *Von der dekorativen Illustration des Buches in alter und neuer Zeit. Vorträge und Aufsätze. Aus dem englischen von L. und K. Burger.* Lipcse, 1900. Herrmann Seemann Nachfolger. 224 l. + XI tábla. 8-r.

Volt már alkalmunk e folyóiratban röviden megemlékezni Crane jelentőségéről a modern könyvműipar terén akkor, midőn műveinek budapesti kiállítását ismertetve kiemeltük, hogy az ő kiválósága nem a szoros értelemben vett festészetben, hanem iparművészeti alkotásaiban s első sorban a könyvdíszítésben keresendő. Akkor még nem ismertük azt a könyvét, a melyben a modern könyvdíszítésre vonatkozó nézeteit kifejti, s mely most német fordításban előttünk van. Örömmel látjuk ebből, hogy helyes nyomon jártunk, de azt is megvallhatjuk, hogy a könyvdíszítésről való felfogásunk e fejtegetések révén igen tanulságos elemekkel gazdagodott s hogy úgy mondjuk eszthetikai határozottságra tett szert.

Nem rendszeres művel van dolgunk, a mely a könyvillusztrálás kérdéseit s ezek történetét tudományos alapon tárgyalná. Szóval nem bibliofil kézikönyv a Crane munkája, mint a Rouveyre-féle vagy a Bouchet-é. Egy művész feljegyzései, észrevételei, benyomásai teszik tartalmát némi időrend megtartásával. Azonban ezek a vázlatos fejtegetések a könyv belső dekoratív illusztrálására vonatkozó legfontosabb eszthetikai alapelveket érintik és világítják meg. S épen ebben rejlik nagy érdemük.

Egyébként a munka keletkezésének körülményei is megértetik, hogy nem rendszeres kézikönyvről van szó. Az egyes fejezetek megannyi felolvasás, sokszor nagy időközökben tartva. Azonban, mint említettük a fejlődés időrendjére tekintettel van s ez az összefüggést fokozza. Voltakép a modern törekvések magyarázása akar lenni s a multba is azért tekint, hogy a mai új irányzatokat, melyeknek ő is egyik nevezetes előharczosa, történeti igazolással lássa el.

Főtétele: hogy a könyvdíszítés a művészeteknek egy egész külön ága, a mely a rajzoló-festő művészetek minden más ágától, sőt a könyvillusztrálástól is különbözik úgy céljára mint eszközeire nézve. Azaz a könyvdekoráció más valami mint a könyvillusztráció. Az illusztráló a természet pontos visszaadására, hogy úgy mondjuk pozitív magyarázásra törekszik, a dekoráló-művész ellenben képzeletének szülötteivel a szövegnek inkább hangulati elemeit lesi ki s ezeknek emelésére, fokozására törekszik. Az illusztrált műben az író és a rajzoló egyéniségei külön-külön veszik igénybe figyelmünket, a dekoratív művészet lényege pedig épen abban áll, hogy a szöveg és rajz valami nemes harmóniába olvadjanak össze s az író és a rajzoló művészetét észrevétlen frigyben nem külön hatásokként, hanem egy egységes hatás fokozottságában érezzük. Ezek nem a Crane szavai, de azt hiszszük, hogy a mint különböző idők műalkotásait egy kissé talán szárazon osztályozza és magyarázza, körülbelül ezt akarja mondani.

Ennek a hatásnak előidézésében a legkülönbözőbb dekoratív elemeknek jut igen nagy szerep. A címlap, a kezdő betűk, fejlécek, lapszéli díszek, egész lapot elfoglaló rajzok, záró vignette-k, sőt még a betűk és a tördelés formája is a dekoráló művész fantáziájának végtelen teret nyujtanak, a mint erről a szóban forgó könyvben közölt másfélszáznál több mutatvány is fogalmat nyujthat.

Nem hivatásunk e helyen a könyvdíszítés művészetének eszthetikai kérdéseit kifejteni. Különbö is folyóiratunkban épen most foglalkozik nagyobb tanulmány ezzel a témával. Csupán a Crane könyvének főgondolatát akartuk jelezni. A kit a kérdés érdekel, nem fogja elmulasztani meghallgatni magát a könyv szerzőjét, a ki a modern könyvdekoráció terén, mint gyakorló művész is a legelsőek közül való. Hanem azért végig szaladhatunk könyvének fejezetein.

Az első fejezet a dekorálási és illusztrálási hajlamok legelső nyilvánulásaival és a középkori kéziratokkal foglalkozik. Leginkább a londoni gyűjteményekben őrzött díszes kódexek alapján ismereti a középkori könyvillusztrálás jelenségeit hangsúlyozva, hogy a dekoratív érzék mennyire ki volt fejlődve e kor művészeinél, s hogy a nemes ízlés mintegy követelte, hogy az írott könyvek

minden tekintetben stilszerűek legyenek. Ez pedig nem attól függ, hogy kiváló műbecsű miniatűr festményekben gazdag-e egy kódex vagy nem? A miniatűrök voltaképp illusztrációk s hatásuk az írott könyvekben épen attól függ, hogy mennyiben tudnak dekoratív elemmé válni. A jó miniatűr-kép csak úgy lesz valóban stilszerűen hatásossá egy kódexben, ha a dekorálás egyéb tényezőivel összhangban áll. Különben csak mint festmény tekintendő, mely véletlenül egy könyvlapon van. Crane sok példán magyarázza mindezt, tanulságosan mutatva be az illusztráló és dekoráló elemek különböző mérvű szövetkezését, egybeolvadását és sokszor bántó dízharmóniáját.

A középkor a könyvek fénykora. Művészi kéz írhatja a szöveget, művész ecsetje szabadon dolgozhatik az illusztrálás terén. Semmi korlát. Azonban jó a könyvnyomtatás s úgy látszik a művészettel fölékesített könyvnek vége. Crane könyvének második fejezete ezt a nagy átalakulást tárgyalja. Az írott könyvek szépségei még élénken hatnak s a könyvnyomtatás első időszaka e nemes hatás alatt hozza létre szép betűit és ízléses könyvlapjait. Kiváló művészek lépnek fel csakhamar, a kik fába metszve akarják képzeletük termékeit megörökíteni s a nyomtatott könyvnek is meg lesznek a maga dekorálói és illusztrálói. Ezekről a művészekről különösen Dürerről és Holbeinről szintén sok finom észrevétele van Crane-nak. Eléggé hosszan tartó időszak volt ez, mert mint Crane mondja, bizonyos időnek kellett eltelni, a míg a kódexek művészi hatásai alatt dolgozó a könyvnyomtatóból egyszerű iparos és üzletember lett. A XVI. század közepe a forduló pont. Eddig terjed a Crane könyvének második fejezete.

A rézlappal együtt hanyatlás áll be a dekoratív könyvművészetben. A rézlapok nyomása más természetű lévén, mint a könyvnyomás, a rézlappal megbomlott az a harmonia, a mi a fametszetek és a nyomtatott lapok betűi között oly művészi hatásokkal fennállhatott. Az illusztrálás elnyomja a dekorálást teljesen. Hogart voltaképp festő, ha könyvek számára dolgozik is. Egyáltalán nem törekszik dekoratív hatásokra. Wiliam Blake az első, a ki öntudatosan a dekoratív könyvillusztrálás titkait fürkészi. A XIX. század elején és Angliában vagyunk. S Anglia ettől kezdve művészettörténetének legdicsőségesebb korszakát éli át, melynek nem legjelentéktelenebb része az a nagy mozgalom, a mit épen a dekoratív könyvillusztrálás terén oly nagy eredményekkel s messze kihatóan megindított. Ezt a mozgalmat ismertetik a könyv utolsó fejezetei. Első sorban s majdnem kizárólag az angolországi törekvésekkel foglalkozik s ez talán egyik hiányossága volna a könyvnek, ha rendszeres és a kérdés minden oldalát kimerítő művet akart volna szerzője nyújtani. Futólag megemlékezik azonban egy pár érdekesebb francia, belga, német és olasz művészről is.

Főtörekvése volt: a modern dekoratív könyvillusztrálás lényegét megértetni s bátran mondhatjuk, hogy könyve ebben a kérdésben nélkülözhetetlen kalauz. rl.

Magyar Nyomdászok Évkönyve. Tizenhatodik évfolyam 1901. Szerkeszti Tichy Ákos. Kiadja a Magyar Könyvnyomdászok Szakköre. Budapest, 138 l. 8-rét.

E jóra való vállalat új évfolyama a szerkesztésben mutatkozó helyes érzéket és elevenséget illetőleg méltán sorakozik az előzőkhöz. Kétségtelen bizonyága könyvnyomdászati szakirodalmunk állandó fejlődésének. Már többször hangoztattak elismerésünket a szerkesztő buzgósága iránt, most csupán az egyes dolgozatokat kívánjuk felsorolni. A nagyérdemű *Firtinger* Károly nyitja meg a sort régi naptárak ismertetésével. Érdekesen vázolja a könyvnyomtatás legkorábbi időszakának naptár-kiadványait s igen ügyes vázlatot nyújt a magyarországi naptáriródalom fejlődéséről, természetesen leginkább nyomdászati szempontból. *Csapodi* István dr. a könyvnyomtatók szemét fenyegető sok veszedelemtől ír. A modern illusztrációnak a nyomdászat körébe vágó részét: az illusztráció-sokszorosítás különböző nemeit *Novák* László ismerteti sok szakértelemmel. Szakszerű dolgozatok a *Fuchs* Zsigmondé a gyorssajtókról, a *Radnai* Mihályé az újabb irányzatok betűiről (részletes ismertetése a legújabb betűtípusoknak.) Általánosabb kérdésekkel foglalkoznak: *Schwartz* Adolf, *Augenfeld* M. Miksa, *Gelléri* Mihály és *Butkovszky* Bertalan. Ez utóbbi a nyomdászati szecsesszió kérdéseit iparkodik tisztázni. A különben gondos szakbibliográfia a Magyar Könyvszemle nyomdászati tárgyú dolgozatairól most sem akar tudomást venni. —ó.—

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny XXV. évfolyamának 1. füzet**e (1901 január) közli az 1899-1900 évi iskolai értesítőkből megjelent értekezések bibliográfiáját. — A **2. füzetben** (1901 február) *Illésy János* egy 1555 május 17-iki levélben megőrzött énektöredéket közöl. — Kisebb közlemény szól *Hrotsuitha Dulcitus*ának régi magyar fordításáról. — A **3. füzetben** (1901 márczius) *Gurnesevits Lajos* »Byron a magyar irodalomban« cím alatt összeállítja a nagy angol költőre vonatkozó magyar irodalom részletes bibliográfiáját.